

II MIĘDZYNARODOWY KONGRES MONGOLISTÓW W UŁAN BATOR
(3-10 IX 1970 r.)

II Międzynarodowy Kongres Mongolistów, zorganizowany przez Mongolską Akademię Nauk przy poparciu UNESCO, zgromadził 150 delegatów z 22 krajów. Polska reprezentowana była przez 6-osobową delegację w następującym składzie: przewodniczący — prof. dr Witold Dynowski, etnograf; doc. dr hab. Stanisław Kałużyński, specjalista języków orientalnych — mongolista; doc. dr hab. Edward Tryjarski, specjalista języków orientalnych — turkolog, oraz dr Danuta Markowska, doc. dr hab. Zofia Sokolewicz i mgr Sławoj Szynkiewicz — etnografowie.

Dużą liczbę uczestników Kongresu i charakterystyczny szeroki wachlarz podejmowanej przez nich problematyki tłumaczyć można m. in. tym, iż poprzedni kongres odbył się przed 11 laty, w 1959 r., a w tym czasie odbywały się jedynie kameralne spotkania przedstawicieli tej specjalizacji, jak np. konferencja altaistów w Strasburgu w bieżącym roku.

Obrady otwierał referat wprowadzający Prezesa MAN — prof. Bazaryna Szirendyba, po czym nastąpił wybór władz Kongresu w składzie: Przewodniczący Kongresu — prof. B. Szirendyb (członek Akademii Nauk MRL), wiceprzewodniczący: prof. E. M. Żukow (członek Akademii Nauk ZSRR), prof. L. Ligetti (członek Akademii Nauk WRL), prof. F. Burkhard (USA), prof. R. Rahul (Indie), Sekretarz Generalny: dr S. Luwsanwandan (MRL).

W skład Sekretariatu Kongresu weszły następujące osoby: D. Kara (Węgry), R. Hamayon (Francja), H. Gombojav (USA), O. Urgunge (Anglia), A. I. Golman (ZSRR) i P. Fitze (NRD).

Z kolei odczytano życzenia przekazane Kongresowi przez Przewodniczącego Rady Ministrów MRL i honorowego członka MAN — J. Cedenbała. Następnym punktem programu był referat merytoryczny prof. B. Szirendyba pt. *Aracka rewolucja 1921 roku, jej miejsce i znaczenie w historii Mongolii*.

Dalsze obrady toczyć się miały równolegle w dwu sekcjach: Sekcji A — Języka i Literatury, oraz Sekcji B — Historii i Gospodarki, więc plenarne posiedzenie zakończyło się wyborem przewodniczących tych sekcji.

W odróżnieniu od I Kongresu obecny prezentował znacznie szerszy wachlarz tematyki i problematyki naukowej. Można to uznać za rewizję tradycyjnego rozumienia pojęcia „mongolistyka”, ograniczającego się przede wszystkim do językoznawstwa i studiów nad wczesnymi fazami historii Mongolii. Novum II Kongresu polegało na włączeniu w szeroki zakres studiów nad współczesnością, reprezentowanych przez przedstawicieli takich dyscyplin, jak historia najnowsza, etnografia, historia kultury, demografia, ekonomia i filozofia.

Jest też znamienne, iż przedstawiciele nauki krajów zachodnich nadal koncentrują swą uwagę na tematyce zakreślonej tradycyjnym rozumieniem przedmiotu „mongolistyki”. Odrębne miejsce zajmują badacze ZSRR, mający odległe tradycje

studiów w Mongolii i imponujący dorobek, zwłaszcza w zakresie archeologii i językoznawstwa. Problematyka współczesności była najsilniej reprezentowana w referatach gospodarzy, delegatów Polski, NRD, częściowo Węgier i ZSRR.

Na specjalną uwagę zasługuje grupa referatów, których autorzy wskazywali na konieczność ujmowania problematyki mongolskiej w poszerzonym kontekście — bądź to przestrzennym (np. na tle problematyki ludów Azji Środkowej), bądź w historycznym procesie komunikacji i kontaktu kulturowego Mongołów z innymi narodami Azji i Europy, bądź wreszcie — w szerszych ramach teoretycznych, np. w konfrontacji z wiodącymi procesami współczesnego świata¹. Ta tendencja, podobnie jak wspomniane wyżej poszerzenie zakresu tematycznego pojęcia „mongolistyka”, jest uwarunkowana stanem kumulacji wiedzy gromadzonej w tradycyjnej konwencji studiów mongolistycznych — w zasadzie regionalistycznych. Taka droga rozwoju wydaje się być charakterystyczna nie tylko dla mongolistyki, ale dla wszelkiego rodzaju studiów, których obiektem był wąziej lub szerzej określony region. Pojawienie się tej tendencji nie oznacza rezygnacji czy nawet możliwości rezygnacji ze studiów dawnego typu, oznacza jedynie poszukiwanie dla nich szerszej perspektywy poznawczej. Oznacza to również uświadomienie sobie możliwości uprawnionych już rozważań w kategoriach ogólnej teorii kultury. Realizacja takiego ambitnego zadania jest jednak nie do pomyślenia bez podejmowania dalszych częściowych czy nawet przyczynkowych studiów historycznych, etnograficznych, językoznawczych, demograficznych, ekonomicznych o wyraźnie nowym ukierunkowaniu, a także zwiększonych wymaganiach metodologicznych i ostrych rygorach warsztatowych.

Warunkiem wstępnym właściwego zużytkowania dotychczas zgromadzonych zbiorów źródłowych oraz opracowań częściowych jest sprawny przebieg procesu informacji naukowej. Kongres ujawnił ogromny niedostatek w tej dziedzinie, co tłumaczy żywe zainteresowanie referatami prezentującymi stan badań mongolistycznych w poszczególnych krajach. Zadanie usprawnienia przebiegu informacji naukowej spoczywać będzie zapewne na wyłonionym w czasie obrad Stałym Komitecie Międzynarodowego Kongresu Mongolistów w składzie: przewodniczący — prof. B. Szirendyb (MRL), wiceprzewodniczący — prof. L. Ligetti (Węgry), prof. A. P. Okładnikow (ZSRR), prof. Sh. Hattori (Japonia), prof. O. Lattimore (USA), prof. D. Dylykow (ZSRR), prof. K. Huber (NRD), prof. F. Burkhard (USA) oraz sekretarz generalny — S. Luwsanwandan (MRL). Cele tego Komitetu zostały sformułowane następująco: 1) ułatwianie kontaktów między ośrodkami badań i studiów mongolistycznych, 2) utrzymywanie kontaktów z UNESCO i międzynarodowymi organizacjami naukowymi, interesującymi się studiami mongolistycznymi, 3) ustalanie miejsca i terminów międzynarodowych kongresów mongolistycznych.

W Sekcji A wygłosiło referaty wielu wybitnych uczonych, jak np. prof. L. Ligetti (Węgry), prof. G. D. Sandżajew (ZSRR), prof. W. Heissig (NRF), prof. P. Chorłoo (MRL), prof. B. Rinczen (MRL), prof. Sh. Hattori (Japonia), prof. P. Aalto (Finlandia). W tej sekcji wygłosił również referat doc. dr hab. S. Kałużyński omawiając terminologię pokrewieństwa u ludów mongolskich. Jakkolwiek w Sekcji A dominowała problematyka językoznawcza (rozwiązana często na gruncie najnowszych osiągnięć metodologicznych i warsztatowych), to jednak pojawiły się tam również całkowicie nowe tematy, jak np. *Odbicie procesu kształtowania się mongolskiej klasy robotniczej w literaturze pięknej* (P. Bauwe — NRD). Szersze omó-

¹ Jako przykłady tego rodzaju referatów można by wskazać referat przedstawicieli Kanady, Pani K. Rawling, czy przedstawiciela USA prof. D. Sinora, oraz przedstawicieli Polski, prof. W. Dynowskiego i doc. dr hab. Z. Sokolewicz.

wienie obrad Sekcji A znajdzie Czytelnik w innym czasopiśmie², w niniejszym sprawozdaniu podamy natomiast nieco więcej informacji o referatach wygłoszonych w Sekcji B, w której znalazła się większość członków polskiej delegacji.

Obrady Sekcji B otwierał referat historyka mongolskiego, prof. Sz. Nacagdordża, *Nauki historyczne w MRL*. Łącznie w sekcji tej wygłoszono 54 referaty. Dają się one pogrupować w pewne zespoły. W takim układzie podamy je poniżej w kolejności określonej porządkiem alfabetycznym nazwisk autorów.

Pierwszy zespół stanowiły referaty z zakresu archeologii: D. Dordzi (MRL): *Klasyfikacja mongolskich rysunków naskalnych*; S. Michajłow (BRL): *O tzw. kamiennych babach jako przejawie kultu zmarłych u starożytnych Bułgarów*; E. A. Nowgrodowa (ZSRR): *Kamienne wyobrażenia jeleni a niektóre problemy wczesnej historii Mongolii*; A. P. Okładnikow (ZSRR): *Nowe dane o wczesnej historii Mongolii*; Ch. Perlee (MRL): *Niektóre zagadnienia historii osadnictwa w świetle znalezisk archeologicznych*; N. Ser-Odżaw (MRL): *Archeologia w MRL*; W. W. Wołkow (ZSRR): *Niektóre problemy wieku brązu i wczesnej epoki żelaza w Mongolii*.

Drugi zespół stanowiły referaty historyków traktujące o dziejach Mongolii sprzed okresu autonomii: Sz. Bira (MRL): *Studia z historii kultury Mongolii*; J. Boyle (Wielka Brytania): *Identyfikacja zdarzeń i miejsc związanych z historią światowego imperium mongolskiego*; C. Chandsuren (MRL): *W kwestii pochodzenia Juañ i ich stolicy Mu-me*; Cz. Dalai (MRL): *Mongolskie tłumaczenie kroniki Juan-Szich*; Cz. Dżugder (MRL): *Spółeczno-polityczna i filozoficzna myśl w Mongolii w wieku XIX*; M. Golman (ZSRR): *Rosyjskie zasoby archiwalne dotyczące historii Mongolii lat 60-tych do 80-tych XVII wieku*; D. Gongor (MRL): *Tworzenie się narodowości Chatcha*; J. Kolmas (CSRS): *Ze stosunków tybetańsko-mongolskich*; O. Lattimore (Wielka Brytania): *Drewniany futerał mongolskiej pajzy*; W. A. Liwszic (ZSRR): *Sogdyjskie inskrypcje w Bugat*; M. Murakami (Japonia): *O niektórych nazwach i wyrażeniach w Sekretnej Historii Mongołów*; I. Rachewitz (Australia): *Kilka uwag o podstawach ideologicznych imperium Czingiz-chana*; J. Schubert (NRD): *Burchan-chaldun czy Chentej-chan?*; D. Sinor (USA): *Mongolska inwazja w Europie i niektóre jej następstwa*; G. Sucheбатаar (MRL): *O stosunkach etnicznych pomiędzy Hun i Hsien-pi*; C. Szugar (MRL): *Nowe dane o druku ksylograficznym w Mongolii*; E. Tryjarski (PRL): *Nowe odkrycia zabytków tiurkskich w Mongolii i metody publikowania napisów runicznych*.

Trzeci zespół tematyczny stanowią opracowania obejmujące dzieje autonomicznego państwa mongolskiego, okres rewolucji i bezpośrednio porewolucyjny: D. Kara (WRL): *Dokumenty z historii rewolucji ludowej w Mongolii*; F. Isono (Wielka Brytania): *List Bogdogegena do cesarza japońskiego według Kodama*.

Czwartą grupę stanowią opracowania, które obejmują proces przemian społeczno-ustrojowych okresu porewolucyjnego: W. Dorbakowa (ZSRR): *Tradycyjne mongolskie rzemiosło domowe*; N. Sandżadordzi (MRL): *Z historii ustroju Mongolskiej Republiki Ludowej*.

Piąty zespół tworzą opracowania na temat stosunków Mongolii z innymi krajami: I. Čima (ČSRS): *Stosunki mongolsko-czeskie*; S. D. Dylikow (ZSRR): *Stosunki mongolsko-radzieckie*; W. Hartwig (NRD): *Znaczenie niekapitalistycznej drogi rozwoju Mongolii dla ruchów narodowowyzwoleńczych w Azji i Afryce*; K. Rawling (Kanada): *Porównawcze aspekty stosunków politycznych między Mongolią a in-*

² Sprawozdanie takie zamieszczone zostanie w 2 numerze „Przeglądu Orientalistycznego” w 1971 roku.

nymi krajami Azji Centralnej; Sz. Sandag (MRL): *Z historii międzynarodowych stosunków Mongolii*.

Szóstą grupę stanowią studia nad współczesnością: S. Batanchatan (MRL): *Współczesne problemy etniczne w MRL*; G. Cerenchand (MRL): *Współczesna mongolska rodzina aracka*; B. Cewegsuren (MRL): *Dżargaian — Państwowe Gospodarstwo Rolne w MRL*; D. Dugar (MRL): *Współczesne kooperatywy rolnicze*; W. Dynowski (PRL): *Nowe i najnowsze w kulturze aratów mongolskich*; D. Ghur (MRL): *Ludność Mongolii, jej wzrost i struktura zawodowa*; R. Hamayon (Francja): *Kilka obserwacji etnograficznych związanych z wymianą tabakierek wśród Mongołów*; D. Markowska (PRL): *Procesy urbanizacyjne we współczesnej Mongolii*; G. S. Matwiejewa (ZSRR): *Nauka Lenina o planowaniu gospodarczym w budownictwie socjalizmu i jej realizacja w warunkach mongolskich*; S. Miagmardżaw (MRL): *Użytkowanie zasobów pastwiskowych w gospodarce nomadycznej*; U. Rättig (NRD): *Uwagi o systemie kształcenia zawodowego w MRL*; Sz. Sereter (MRL): *Wdrażanie innowacji naukowych i technicznych w przemyśle MRL*; Z. Sokolewicz (PRL): *Wybrane problemy etnograficznych badań nad kulturą klasy robotniczej w MRL (założenia i postulaty)*; S. Szynkiewicz (PRL): *Budżety domowe rodzin arackich, niektóre zmiany w ciągu ostatnich 50-ciu lat*; B. Tudew (MRL): *Rola klasy robotniczej w rozwoju ekonomicznym Mongolii*.

Siódmy zespół tworzą informacje o stanie badań mongolistycznych w poszczególnych krajach: D. D. Luwsanow (ZSRR): *Studia mongolistyczne w Buriat-Mongolskiej Republice ZSRR*; R. Mitew (BRL): *Studia mongolistyczne w Bułgarii*; R. Rahul (Indie): *Studia mongolistyczne w Indiach*.

Szeroki wachlarz tematyczny referatów prezentowanych na Kongresie utrudniał prowadzenie żywej dyskusji, dlatego też za cenną możliwość należy uznać okazję do spotkań indywidualnych i bezpośredniej, nieoficjalnej wymiany poglądów. Żywe zainteresowania wzajemne skupiały badaczy współczesności mongolskiej. Grupa polskich etnografów prezentowała na Kongresie wyniki swoich kilkuletnich badań terenowych w Mongolii. Mongolscy etnografowie i socjologowie, podejmujący aktualnie różnorodne studia empiryczne nad współczesnymi przeobrażeniami swego kraju, byli więc z natury rzeczy partnerami ożywionych dyskusji metodologicznych. Spotkania kongresowe — zarówno oficjalne, jak i kameralne — zbliżyły do siebie badaczy o podobnych zainteresowaniach, co niewątpliwie przyczyni się do współpracy międzynarodowej w dziedzinie mongolistyki.

Danuta Markowska, Zofia Sokolewicz

POSIEDZENIE KOMITETU REDAKCYJNEGO „ETHNOLOGIA EUROPAEA”

W dniach 6-9 maja 1970 r. w Arnheim (Holandia) odbyło się kolejne posiedzenie komitetu redakcyjnego pisma „Ethnologia Europaea” założonego przez prof. Sigurda Erixona. Po śmierci Erixona¹ naczelnym redaktorem pisma został prof. G. de Rohan Csermak (Francja), a w skład ścisłego (wykonawczego) zespołu redakcji wchodzi oprócz niego prof. prof.: Jorga Dias (Portugalia) i Branimir Bratanić (Jugosławia). W tym czasie jednak prof. Csermak przeniósł się do Ameryki, co utrudnia mu aktywny udział w pracach wydawniczych. Komitet redakcyjny liczy ponadto 31 członków — przedstawicieli wielu państw europejskich oraz po jednym

¹ Por. M. Gładysz, *Sigurd Erixon jako badacz i teoretyk ludowej kultury europejskiej* (26 III 1888 — 18 II 1968), „Etnografia Polska”, t. 13: 1969 z. 2, s. 11-24.

— Stanów Zjednoczonych i Związku Radzieckiego. Reprezentantem Polski jest prof. dr Witold Dynowski.

Tegoroczne posiedzenie komitetu poświęcone było przede wszystkim omówieniu dwu ważnych i pilnych problemów wydawniczych: jednym z nich jest wydanie przygotowanych już do druku dwu następnych (II i III) tomów „Ethnologia Europaea”, za lata 1968 i 1969, poświęconych w całości Sigurdowi Erixonowi, czyli tzw. Erixonianów, których druk — jak dotąd — opóźnia się przede wszystkim z powodu braku dostatecznych funduszy. W ożywionej dyskusji zebrani podkreślali konieczność znalezienia jak najszybciej rozwiązania tych trudności. Prof. Bernet Kempers wysunął propozycję, że za zgodą holenderskiego Ministerstwa Kultury można by oba tomy Erixonianów wydać wspólnym nakładem finansowym z holenderskim Muzeum Skansenowskim. Propozycja ta została przyjęta, jak również projekt prof. Zendera, aby Erixoniana wydawać jako kolejne tomy za lata 1968, 1969 i 1970.

Prof. de Rohan Csermak podkreślił konieczność utworzenia biura redakcyjnego z zespołem ludzi, którzy cały swój czas mogliby poświęcić pracom związanym z wydawaniem pisma.

Drugą sprawą, wokół której toczyła się żywa dyskusja, był program publikowania serii podręczników etnografii ludów europejskich. W związku z tym wyłonił się szereg trudności i problemów do wyjaśnienia, m. in. co to jest podręcznik? Czy ma to być publikacja adresowana do szerszego kręgu czytelników-laików, czy też tylko przystosowana do potrzeb studentów, bądź do obu tych grup jednocześnie? Podkreślano szczególną potrzebę opracowania podręcznika na temat metodologii badań etnologicznych w Europie. Co do kwestii, czy podręcznik taki powinien poprzedzać serię dotyczącą etnografii poszczególnych krajów, czy też ją zamykać, zdania były podzielone: jedni uważali za właściwe, by zaczynać od syntezy metodologicznej, inni, by nią zakończyć serię. Zwracano uwagę na to, iż opracowanie takiego podręcznika przekraczałoby możliwości jednego człowieka, że musiałoby stanowić kompilację prac wielu autorów. Odczuwa się brak jakiegoś wzorcowego modelu podręcznika z zakresu etnologii. W dalszym ciągu dyskusji wyłoniło się zagadnienie, czy podręczniki w tej serii mają obejmować całe kraje, czy też mniejsze regiony jako odrębne zespoły kulturowe. Zasadniczo miały one dotyczyć całych krajów, ale nie należy tego interpretować zbyt rygorystycznie. Inną znów sprawą jest stopień uniformizacji podręczników. Uznano, że daleko posunięta uniformizacja jest nie-realna, że należy się jedynie trzymać ogólnych wytycznych ustalonych w 1966 r. w Julita. Ustalono wówczas m. in., że należy pozostawić autorom znaczną swobodę ujęcia, z tym jednak, że szczególny akcent winien być położony na materiał pre-industrialny, w celu zapewnienia możliwie największego stopnia porównywalności poszczególnych opracowań. Ponadto należy objąć zarówno kulturę materialną, organizację społeczną i folklor, jak i funkcjonalne związki zachodzące między kulturą wiejską i miejską. Prof. Tokariew wskazał na możliwość różnych ogólnych układów podręcznika ze względu na uporządkowanie materiału: wg krajów, ludów bądź w układzie tematycznym. Sprawę tę pozostawiono zasadniczo do uznania autorów.

Na zakończenie konferencji ustalono, że następne posiedzenia w latach 1971 i 1972 odbędą się w Bratysławie i Belfaście, a poświęcone zostaną „kulturze materialnej” i tematyce „ethnosu”. Sprawa wyborów nowego składu komitetu redakcyjnego została odłożona do następnego posiedzenia.

K.M.

SEMINARIUM NAUKOWE ZORGANIZOWANE PRZEZ PRACOWNIĘ BADAŃ
NAD WSPÓŁCZESNOŚCIĄ OŚRODKA BADAŃ NAUKOWYCH
IM. W. KĘTRZYŃSKIEGO W OLSZTYNIE (4-6 VI 1970)

Tegoroczne seminarium jest już drugim z kolei spotkaniem naukowo-roboczym na szerszą skalę, zorganizowanym przez Pracownię Badań nad Współczesnością OBN. (Poprzednie odbyło się w czerwcu 1969 roku). Tematyka seminariów jest ściśle związana ze strukturą i założeniami Pracowni obejmującej 3 zespoły robocze: etnograficzny, socjologiczny i demograficzny pod wspólnym kierownictwem dr Anny Szyfer. W 1969 r. dominującą tematyką reprezentowaną na seminarium były wyniki badań etnograficznych prowadzonych od szeregu lat przez Pracownię na terenie Warmii i Mazur; obrady tegorocznego seminarium podporządkowane zostały problemom demograficznym regionu, tematyce etnograficznej poświęcono tylko 1 referat dr Anny Szyfer, pt. *Przemiany kulturowe a zmiany struktury wsi*.

Obradom przewodniczył doc. dr Mikołaj Latuch, kierownik Zakładu Demografii Wsi SGPiS w Warszawie, który jednocześnie referatem *Czynnik ludzki w przekształcaniach społeczno-gospodarczych wsi polskiej* otworzył seminarium. Szczególnym walorem seminarium było spotkanie badaczy naukowych z reprezentantami praktycznej działalności społeczno-organizacyjnej na terenie woj. olsztyńskiego, którzy zarówno mieli swój udział w części referatowej (np. referaty mgr St. Piątczaka, z-cy przewodniczącego PWRN w Olsztynie, pt. *Gospodarka woj. olsztyńskiego w latach 1945-1970 oraz główne kierunki rozwoju do 1975 r.* i mgr Z. Grzesiaka *Gospodarowanie czynnikiem ludzkim w woj. olsztyńskim w okresie perspektywicznym, ze szczególnym uwzględnieniem wsi*), jak też obszernie i interesująco wypowiedzieli się w dyskusji. Uderzało wielkie zaangażowanie uczestników seminarium w poruszaną tematykę.

Cały drugi dzień obrad poświęcony był zagadnieniom demograficzno-socjologicznym związanym z Olsztyńskimi Zakładami Opon Samochodowych (OZOS). W zakładach tych, gdzie interesująco przedstawia się proces kształtowania się załogi w terenie nie mającym jeszcze tradycji przemysłowych, prace badawcze prowadzone są przez zespół naukowy zakładu doc. Latucha, pod jego kierownictwem. Jednym z dominujących problemów OZOS-u jest brak dostatecznej stabilizacji załogi.

Warto dodać, że poza istotną — jak widać — dla regionu tematyką, sprężystą organizacją i wprawnym prowadzeniem obrad dodatkową atrakcją seminarium była jego lokalizacja w pięknym harcerskim ośrodku szkoleniowym „Perkoz” nad jeziorem Plusznym pod Olsztynkiem.

Krystyna Małkowska